

Andreas Nørgårds »Livserindringer«

Andreas Pedersen Nørgård har skrevet hjemstavnsbogen: »Træk af Seem sogns hjemstavns historie« som udkom i 1945 og blev genoptrykt 1976.

Andreas Nørgård blev gift med Simine Simonsen fra Varming, sammen med hvem han drev »Elmegård« i Varming. I ægteskabet var der 5 børn, hvoraf den eneste søn, Niels, videreførte gården. Andreas Nørgård døde i aftægtsboligen »Bakkehuset« i Varming, fra hvis vinduer han dagligt kunne følge livet i »Elmegård«. Her affattede han sine livserindringer, der foreligger håndskrevne i et kladdehæfte i en noget mere omfattende form end den her meddelte, for en del deraf skønnes ikke at have almen interesse, da de dels er af familiebeskrivende art, og dels er en almen repetition af tidernes gunst og ugunst.

Jeg har bestræbt mig på at være tro imod teksten, selv om en del deraf er kraftigt omredigeret.

Søren Mulvad, Varming.

ERINDRINGER AF

ANDREAS PEDERSEN NØRGÅRD 1869-1952

Jeg er født den 24. maj 1869 oppe på Høm Nørgårde, som nu ejes af Sven Thomsen. Det var en gammel slægtsgård, som min far, Niels Hansen Pedersen, som ældste søn overtog efter sin mor, der havde drevet den ved sønnernes hjælp efter hendes mands tidlige død. Min mor Maren Poulsen var fra Vestergården i Varming, f. 1838 d. 1874, kun 36 år gammel. Min far var født 1823 og døde 1879. De havde bryllup 1857.

Min far ejede foruden gården en teglovn nede ved Hømvejle, hvor der gerne arbejdede nogle tyskere, men da der ofte var spektakel imellem dem, blev mine forældre kede deraf og ophævede teglovnsindustrien. Dengang var det vist nedsættende for danske at arbejde ved et teglværk. Min far havde en del at tage vare på, en tid var han lægdsmand i sognet. Farbror

Poul var med i det første hold elever på Rødding Højskole og var siden med i krigen 1864, hvorfor han fik medalje. Morbror Peder var en tid skoleholder i Varming.

Min kones forældre var Hans Simonsen og Kathrine Lassen Mikkelsen. Min svigerfar fik sin fødegård i Varming, men gik hjemmefra, da Treårskrigen brød ud i 1848, og gik frivilligt med. Ja, der var fædrelandskærlighed dengang. Han blev siden Dannebrogsmænd.

Da mine forældre døde, kom jeg til noget familie i Varming, hvor jeg henlevede mine barneår fra knap 5 til mit 16. år. Fra min tidligste barndom husker jeg, at min to år yngre broder, som døde, sad på mit knæ, mens min moder og jeg lavede de gammeldags svovlstikker, der kunne rives af på en væg eller på bukserne. Vi sad og dyppede dem ned i svovlet, - det var for resten brandfarligt.

Kort inden jeg kom hjemmefra, døde min tilkommende plejefar, men enken var en sjælden rar og kristelig kone, som var god mod mig og ville, at jeg skulle kalde hende mor. Hun lærte mig Fadervor og andre bønner. Også tjenestefolkene var gode mod mig, især udepigen, som ofrede sin middagsøvn på mig om sommeren, og skøjteture om vinteren.

Jeg længtes ikke, for havde folkene travlt, søgte jeg over til naboen, hvor der var børn at lege med, og jeg kunne også nok finde om gennem byen til mine bedsteforældre. Det første, jeg kan huske fra Varming, var et bryllup på Stavnagergård.

I 1875 blev banen fra Bramming til Ribe åbnet, vi var derude, og kong Christian den 9. var med til festlighederne.

I min barndom så Varming ikke ud som nu. Der er ikke blevet bygget så meget, kun Hans Voss' hus på brinkerne fra Østergård, ligesom aftægtshuset til Las Simonsens gård. Oppe i Skallebæk var møllen og møllergården de eneste bygninger, før kroen kom til. Den blev bygget af en møller Bernst fra Holsted, og der var toldsted tillige med kroeri og lidt landbrug. I 1862 blev matrikel no. 2 flyttet fra byen og opført lidt nord for kroen på agrene der, og ejes nu af Karl Hejn. I 1872

blev Seem-Varming skole bygget, efter at skolen oppe ved kirken var nedlagt, og Varming skole ligeledes. Det er blevet mig fortalt, at der var stor strid derom, da Varming by ikke ville af med sin skole. Omsider fik daværende sognerådsformand Thomas Thomsen sat forhandlingerne i gang, og Varmingerne gav efter. I 1943 blev den nye Seem-Varming skole bygget. Huset, hvor der nu er smedeforretning, byggedes af H. Schwark, som var bereden gendarm ved grænsegendarmet. I 1908 byggedes Seem-Varming brugsforening.

Da jeg kom hen imod 7 års alderen, skulle jeg i skole, selv om jeg var ked deraf. Det var jo tvang, selv om lærer Gram var god mod de små, og der var mange legekammerater.

Min plejemor, der var ung enke, giftede sig to år efter sin første mands død og holdt et stort bryllup.

Da jeg blev 8 år, måtte jeg hjælpe til med kreaturerne. Da jeg var 10 år gammel, havde vi det store uvejr natten mellem 1. og 2. august 1879, som jeg har skildret i min hjemstavns-historie. Vi måtte ud om natten og have dyrene af engene og drive dem om i Helmbjergene, og jeg blev sat til at passe 22 kreaturer i løsdrift. Jeg fik en pisk og en jæverkølle, som jeg skulle smide efter dem, når jeg ikke kunne nå dem med pisen. Det var en kæp med en stor knold på enden, så når jeg traf, kunne det nok give et stød. Jeg fik også mellemmad med, det var gerne det første, jeg så til, når jeg kom derud. Det var værst at drive dem forbi kornet og få dem over, hvor de skulle gå.

Jeg var på heden en måneds tid, og tiden kunne falde meget lang, for der kom næsten aldrig nogen derud, undtagen når pigen kom med min middagsmad, og hun skulle gerne skynde sig hjem igen. Også Mads Majmburg kunne træffes derude med sine to køer, men det var også kun et smut, så var han væk igen. Det var egentlig underligt, at jeg undgik hugormebid, når jeg gik i bare fødder i det lange lyng. Det var en lang måned, men endelig slog befrielsens time, og vi kunne leje en marskfenne henne i Sønderfarup. Senere brugte vi at leje en

hededreng til at passe dyrene. Han var gerne 10 år, når han kom ud at tjene og kunne blive fri for skolen, men det var trist for sådan en lille dreng, der engang var helt fra Esbjerg. Han længtes og sad oppe på de højeste høje og så ned efter Esbjerg. Jeg skulle i den tid passe køerne og fårene og hjælpe med at rive hø indtil kl. 5 eftermiddag, når bissevejret var ovre, og køerne kunne komme ud. Jeg skulle også hjælpe hededrengen med at få kreaturerne i folden derude både middag og aften. Det var værst, når drifterne kom fra Ribe marked, og man skulle passe på, at ingen af vore løb med.

Dyrskuerne var stor fest dengang. Jeg var ikke med, men om morgenen kunne man se og høre sønderjyderne blive hentet nede ved grænsen af vogne med musik i spidsen ved overgangen ved Gjelsbro og ligeledes ved Hvidding.

I min barndom havde vi ikke så meget malkekøer og svin, men mest ungdreng, hvoraf de største blev solgt til levering ved majdag til sønderjyske handelsfolk, som siden solgte dem på Tønder marked eller drev dem helt til Itzehoe. Der var også mange, der opkøbte til græsning i Kovsfennerne, og det kunne være et stolt syn, når der drev store flokke stude og græskreaturer fra markedet i Ribe. Jeg var gerne med til marked, og dengang gaves gerne hornpenge til de drenge, der havde trukket (»vonpæng«). Blev man tørstig, kunne man gå ned i kælderen på Skibbroen hos Knudsen og Hansen og købe en bajer til 10 øre, og bagefter om til den rare tobaksspinder Petersen i Grydergade og få en cigar til 2 øre, førend man gik hjem. Indtil 1894 kunne tyskerne nok bruge kvæget, men så forlangtes pludselig karantæne og indsprøjtning. Reagerede dyret, blev det øjeblikkelig slået ned, overhældt med petroleum og gravet ned. Oppe syd for Hvidding station ligger mange sådanne grave. I førstningen havde vi her på egnen den såkaldte Ballumrace, store helt røde køer, som gav meget mælk, men de fik tuberkulose. Alle Ballumkvier blev opkøbt og sendt til Mecklenborg i Tyskland, og dermed forsvandt racen. Nu er tuberkulosen nok udryddet, ligesom oksebrem-

sen. De kunne være slemme. Når man som dreng skulle passe køerne, var det ikke nemt at undgå at de bittede, og så kunne man løbe efter dem lige til aften, og det blev sent inden de kunne få noget at æde, blive malkede og vi kom i seng.

Jeg erindrer den rare gamle malermester Hansen fra Ribe, far til gæropfinderen Emil Chr. Hansen. Han kom og malede hos os. Jeg var ved ham om at male mit piskeskaft, men han syntes vist det var for simpelt. »Nej, min dreng,« sagde han, »jeg skal nok komme med en til dig«. Og det gjorde han også. Han var kommet til Ribe fra Haderslev og var en gammel hvidskægget mand, som kunne fortælle om, at under Paris' belejring var det så småt med føden, at mus og rotter var delikatesser.

Han var også hårdfør, for om vinteren gik han ned til åen og badede, selv om han skulle slå isen i stykker først. Når han gik i modvind åbnede han knapperne helt ned for brystet, så vinden havde frit rum, lige meget om det frøs. En anden af tidens og egnens småoriginaler var en gammel mand, Mads Klinker fra Mejlby i Lintrup sogn, som kom og klinkede vore kopper, fade og skåle sammen, når de var gået i stykker.

Han var invalid, men kunne desuagtet gå den lange vej herover til Varming. Jeg kan huske, at jeg som barn havde fået en meget fin sovseskål af min moster, men foden var i stykker på den. Den satte han en ny blikfod på, så den kunne stå og bruges.

Her kom også hver uge to koner fra Ribe med franskbrød, wienerbrød og småkager. De havde et åg over skulderen med en kurv på hver side. Den ene hed madam Ems og den anden Kristine Viborg. Den sidste var søster til en fordums skræder Viborg i Ribe. Der var også en gammel original, Nis, som var født nede på en af de små ejendomme på Snepsgårde mark. Han gik gerne rundt til folk og fik noget at spise og fik lov at ligge i høet om natten. Det var ikke rart at have ham i sengene, for det var så som så med renligheden. Når man satte et stort fad grød for ham, tømte han det altid, og gav sig gerne

Andreas Nørgård.

god tid. Tjente han endelig en skilling ved at slå lyng for folk, blev den straks omsat i brændevin. Dog var arbejde ikke hans mest eftertragtede beskæftigelse. En gang om året skulle han gerne til Ribe og have nye klæder og i bad på sygehuset. Når han kom hjem, og man spurgte, hvordan det var, sagde han altid: »Uha, det er som at komme i en helt anden verden!«

Oppe i Kirkeby i Roager sogn boede også en særpræget mand, som havde familie i Varming og tit kom hened. Når han kørte forbi en vis kro sang han altid:

»Nu kører vi frank og fri
Helvede forbi,
hjem til søde Estermor-
hjem til fredens bolig.«

Hvis så ikke Estermor var i døren og tog imod ham, når han kørte ind på stenbroen, så vendte han vognen og kørte en runde igen, indtil hun stod der.

Til højtiderne var der i min barndom altid store forberedelser. Juletræ fik vi først i skolen omkring min konfirmationsalder, og hjemme havde vi det slet ikke. Men der skulle altid både slagtes og bages og gøres rent både ude og inde. Der bagtes mange kager af rugmel, som skulle sigtes, og af hvedemel. Mandfolkene skulle gerne være færdige med pløjningen, og ploven måtte ikke stå ude, for så kom Jerusalems skomager og satte sig på den, og det skal ikke være godt. Ligeledes skulle alle vinduer i lo og stald fejes rene for spindelvæv og vaskes, og hakkelse skæres til hestene. Alle redskaber skulle samles i hus, der skulle ryddes op og fejes i gården. I juledagene og indtil Kongedag den 6. januar holdt man sig inde og hyggede sig og passede dyrene eller drog i byen til naboer, slægt og venner. Selve juleaften fik vi gerne fersk suppe, eller steg og risbudding, ligesom der blev båret kød og pølser til de mindre bemidlede i byen, som ikke selv havde slagtet. Når alle var færdige og iført sine søndagsklæder, fik konen og pigerne travlt med at få nadverbordet dækket, og vi samledes og spiste godt. Derefter skulle der vaskes op, og man samledes så igen, og manden eller konen læste i en gammel postille et meget langt juleevangelium. Derefter kom der pebernødder, som vi somme tider spillede kort om, og ved sen sengetid fik vi kaffe og nogle småkager med i seng. Somme tider havde vi folk, som gerne ville blive oppe til kl. 12, for så sagdes det, at alle kreaturerne rakte hovederne i vejret. Juleaften og 1. juledag måtte pigerne ikke sy, for så fik de bulne fingre. 1. juledag skulle alle, som kunne, i kirke, og 2. juledag skulle alle de, som ikke havde været der dagen før.

Til nytår var det gerne skik, at karlene og imellem manden også skulle i byen og skyde nytår ind, men kun på kortere visit hos naboerne. Siden gjorde disse gengæld. Dagen efter om formiddagen gik vi drenge og piger ud og skød nytår ind med

bøsse og knaldpiller, og man fik gerne kaffe og kager de steder, man kom. Det var også tit skik i min barndom, at pigerne nytårsnat i hemmelighed tog en salmebog og slog tilfældigt op i den, ramte de så en dødssalme, vidste de, at der ville indtræffe død, og var det en bryllupssalme, ville der blive bryllup. Hvis karlene opdagede det, drillede de.

Efter Kongedag begyndte så det daglige arbejde igen. I Sønderjylland var der mange, som spiste Kongeaftensnadver, der var ligesom jule- eller nytårsaftensnadver, men hernede var den gamle skik aflagt. Sønderjyderne holdt mere på de gamle skikke, især i prøjsertiden.

Så gik tiden til fastelavn, når man som barn skulle slå katten af tønden. Det foregik på den måde, at en gammel potte blev sat op på en stage eller høj skammel, og man fik så bundet for øjnene og blev udstyret med en kæp, og så gjaldt det om at ramme potten eller katten, som det kaldtes, og der var da udsat lidt i præmie.

Det var også tilladt i fastelavnen at tage en bøste eller andet med hjem fra naboerne, uden at de opdagede det. Men det blev altid bragt tilbage igen, og så havde børnene det at more sig over. For de unge mænd blev der gerne holdt skiveskydning, for hvem der havde en bøste eller kunne låne en. Om aftenen blev så præmierne for skydningen uddelt, og bagefter var der fri dans, men drikkevarerne måtte enhver selv betale. Det var dengang oftest, hvad man kalder en bolle puns, som består af vand, vin og rom kogt sammen med sukker, og det smagte sødt og dejligt, men der måtte ikke drikkes for meget af det, for så steg det til hovedet, sagdes der. Man kunne også få en kaffepuns og fastelavnsboller. Der skulle gerne drives fastelavnsløjer med et eller andet, ligesom der kunne være ringridning.

På hverdagene var der ikke megen fornøjelse. Man sad om aftenen og snakkede, tit om spøgeri og varsler og nedmaning af døde, som ikke havde ført et ordentligt levned. Det kunne være uhyggeligt, men man sad alligevel og hørte spændt efter,

og det kunne vel føre til, at man blev lidt mørkerød om aftenerne, når man gik ene ude. Ligeledes kunne der fortælles om enkelte, som var kommen i en ligskare, og det skulle føles, som om en flok gæs trampede på en, om ikke man var kommen af vejen i tide. I mine senere år hører jeg kun sjældent om disse sager.

Om vinteren var det vor største fornøjelse at skøjte på Varming sø, eller skride, hvis man ingen skøjter havde. Fra Varming kunne vi skøjte til skole, og vi morede os også med at løbe helt ind til Ribe, ligesom også ældre folk skøjtede til Ribe, når de havde ærinde derind. Om søndagen kom ripenserne skjøjtende herop, og søen kunne være sort af mennesker. Man skulle bare passe på ålestagehullerne, for dem kunne der være mange af, eftersom mange herfra stangede ål. Der kunne også være vaghuller, eller åbne steder med kun tynd is.

Skolegangen var anderledes end nu. Om morgenen begyndte vi kl. 8 og havde 3 timer inden middag med kun et frikvarter. Derpå 2 timers middagspause, så man kunne komme hjem, hvem der kunne nå det, og så 3 timer om eftermiddagen. Om vinteren begyndte vi kl. 9 og havde kun 1 times middag, hvor vi så havde mellemmad med.

Om morgenen begyndte vi med at synge en salme, og derefter blev vi hørt i Balles lærebog, som vi skulle kunne udenad. Hvis vi ikke kunne, måtte vi blive efter skoletid $\frac{1}{2}$ time og læse på vores lektie. Dernæst havde vi regning i en time, så frikvarter og sidst på formiddagen boglæsning, hvor hver enkelt skulle stå op og læse højt af en bog. Om eftermiddagen begyndte vi med skønskrivning, så danmarkshistorie eller geografi, så retskrivning eller genfortælling og til sidst sproglære (grammatik) eller også skriftlæsning. Ind imellem sang vi fædrelandssange eller havde hovedregning. Inden vi gik hjem, sang vi en aftensalme, og læreren bad Fadervor for os. Kom vi henad foråret, havde vi somme tider lidt gymnastik eller skydning med en salonriffel, hvad vi gerne ville.

November 1883 begyndte jeg at gå til præst hos pastor Vin-

*Simine J. Simonsen i
Fanø-dragt, fotografe-
ret sammen med to
halvkusiner fra Kalvs-
lund Møllegård.*

ding. Vi var 15 i alt, deraf 12 herfra sognet og Hans Jacobsen fra Brøns Mølle, som kom ridende hertil på en hingst op igennem Frifeld, Kirkeby, Roager og Høm. Desuden var der to fra Lustrupholm, hvor forstander Salling holdt højskole. Vi blev konfirmeret 20. april 1884.

Efter konfirmationen var jeg i Varming, til jeg blev 16, hvor jeg kom i plads i Roager hos en heste- og kreaturhandler, som havde en lille ejendom med 4 køer og 4 kalve, som jeg skulle passe. Desuden var jeg på mange ture med heste og kreaturer, som var opkøbt i Nørrejylland, og som skulle på markederne i Tønder, Løgumkloster og Flensborg. Man fik set sig om, og det var meget interessant. Jeg var der til november 1886, hvor

jeg kom som avlskarl på Vestergård i Varming. Det var en god plads med meget at bestille, men også med tid til festligheder. Vi brugte at betale en flaske vin i bøde for hvert redskab, vi fik i stykker i høbjergningstiden. Og når så høet var inde, holdt vi et gilde med vin, chokolade og kager, som madmor gav. Hertil indbød vi så venner og veninder. Når vi havde spist, ryddede vi køkkenet og dansede til harmonika til langt ud på aftenen. Det gik lystigt til. Jeg husker sommerkarlen engang ingen støvler havde at danse i, men han lånte et par klodser, og engang det gik hurtigt til, fløj den ene op i chokoladegryden. Ligeledes holdt vi et lille gilde, når vi havde fået kartoflerne op, og en opskør for folkene om efteråret. Vi fik da fersk suppe til middag og fik så lammesteg og til kaffen en lille sort. Lønnen var ellers ikke stor. Det første år fik jeg 125 kr. og et lam som jeg skulle have fodret og græsset, samt en Prøjer i Gudspenge. Vi levede ellers mest af saltede varer. Til midsommermarked var der gerne nogen fra Fanø, som solgte saltede torsk og hvilling, hvoraf der købtes et lispund, ellers fiskede vi en del af alle ferskvandsfisk. Vi medede, glivede og tattede ål, når de mørke nætter begyndte.

Efter at jeg havde været på Vestergården i 4 år og havde været på session, havde jeg uheld ved kanekørsel, hvorved mit ene fodled blev knust. Lægen kom fra Ribe og ville have mig på sygehuset og foden sat af. Men da vi hørte det, kørte vi til Kolsnap i Nustrup sogn til den dengang meget bekendte benbrudslæge dr. Poulsen. Han indlagde mig på Kolsnap Kro, hvor jeg blev behandlet hver dag af 4 mænd i 7 uger. Fodledet blev stift, men jeg beholdt min fod og takker Gud derfor.

I et års tid måtte jeg rekreere mig og gik i begyndelsen ved krykker og siden med stok. Jeg benyttede tiden til at tage 2 måneder på Ladelund landbrugsskole.

Næste sommer tog jeg plads hos en mand på Fanø, hvor jeg kunne bade i Vesterhavet. Manden var formand for mejeriet, og desuden passede vi en fuglekøje. Den sommer, jeg var der, blev badesæsonen åbnet, og de badende blev kørt ud i små

vogne med hest for. Ude i bjergene var mange vilde kaniner, som børnene kunne fange, ligesom de kunne samle æg fra gravænder og måger, som brugtes til pandekager, hvilket var meget fin middagsmad.

På gården, som vist nok var øens største, havde vi 10 køer, 2 heste, 16 får og 16 lam, som alle blev slagtet og solgt nede i »e øj«, som fannikkerne kalder Nordby. Når vi var i marken, havde vi altid kaffekedlen med, enten vi slog græs i engen, ruskede lyng i bjergene eller bjergede hjelme.

Fannikkerne var meget religiøse og besøgte kirken meget. Den var stor og rummelig med skibe hængende fra loftet. Ved kirken var en blind bælgtræder, som nok selv kunne finde vej dertil om søndagen. Der var heller ikke så meget færdsel på vejene. Kun postvognen kørte til Sønderho. De ældre på øen gik for det meste i deres nationaldragt, men de yngre var begyndt at gå i kjøl, som de sagde. De gamle dragter var tykke, og når de om sommeren havde masker for ansigtet, kunne de snart ikke ånde, men de måtte jo ikke blive solbrændte. Kvinderne derovre var dygtige til at bestille noget både hjemme, og når der skulle køres gødning eller ved indavlingen. Da jeg kørte gødning til rugen, stod en gammel bedstemor på 70 og læssede, og konen og pigerne spredte den ud, når jeg læssede af. Bedstemoderen havde i sine unge dage tjent på en gård, hvor hun tærskede alt kornet med plejl, for mændene foer jo til søs og kvinderne passede avlsbruget. Vi havde mest sommerrug, som de kalder væling, og ellers høstede en mængde hør. I høbjergningstiden var der travlhed på engene, og når der skulle spises mellemmad, kunne man se, at der fyredes under kaffekedlerne alle vegne. Der blev drukket meget kaffe og spist mange hvedekagemellemmader, og det huede mig godt. Ellers spistes mange tørrede bakskuld, som blev klippet i strimler med en saks og ristet på en jernfod. Bedstefar på 72 passede køerne og samlede kasse til brændsel. Der var jo ikke meget træ på øen, førend staten begyndte at ekspropriere og plante til med gran og fyr. Det var beboerne

meget fortørnede over, da de så ikke kunne have fårene gående der længere, men måtte afskaffe dem, og de gav ellers en god indtægt. Bedstefar besørgede selv slagtingen og parterede dem og gik ned til Nordby og solgte kødet.

Hvert efterår blev der plantet marehalm i klitterne, og så måtte folkene fra Rindby på hovarbadje og plante ud. Denne plantning var nødvendig for sandflugtens skyld. Desuden blev marehalmen slået af og brugt til at reparere veje med. Vi havde også et stykke vej at gøre i stand. Så slog manden af og pigen og jeg lagde på, så stilkene lå på tværs af hjulsporene. Sådan var vejen helt til Sønderho. Der var kun gruset fra Nordby til Rindby.

Jeg var i pladsen til 1. november, så drog jeg sammen med min yngste bror på Tune landbrugsskole indtil 1. maj 1893 hvor jeg kom hjem og købte gården matr. 5a i Varming.

Det var en meget forsømt gård, både hvad angår bygninger og marker. Der kunne være helt gult i sommerkornet af kid-dike. Desuden lå en hel del af jorden hen i hede. Altså tog jeg fat og købte et par mergelgrave oppe på Munkemark syd for Skallebæk mølle. I 1911 kom mergelbanen fra Klåby igennem sognet og jeg fik 5 togfulde mergel, så alle markerne i nærheden af gården kunne blive merglede.

Eftersom min tilkommende hustru var i tjeneste helt nede i Holsten mellem Rendsborg og Frederiksstad, måtte jeg have en husbestyrerinde. Den første lejede jeg på folkemarkedet i Ribe. Det var en dygtig pige, som kunne hjælpe med i alting, og det var også nødvendigt, for alle køerne stod i tøjr. Næste vinter købte min nabo og jeg hver et egetræ i Gram skov, som vi fik skovløberen til at save i blokke på $2\frac{3}{4}$ alens længde, så vi kunne køre dem hjem og kløve dem i passende tykkelse til pæle. Og det var gode pæle, hvoraf en hel del står endnu efter 56 års forløb. Så fik vi bjergene og de lave agre indhegnet til løsgang.

Stuehuset var meget gammelt med kampestensgulv i forstue, køkken og bryggers, og i en del af soveværelset var der

lergulv og i den anden ende kampesten. Jeg støbte cementgulve og lagde brædder. I søveværelset stod forværket endnu om de gamle alkover, ligesom der hverken var pige- eller karlekammer med egne senge. Aftægtslejligheden blev inddraget, og hele den søndre mur blev ommuret og forhøjet med 2 sten. Stalden blev helt omlavet og gårdspladsen anlagt ligesom have og vej ned til gården, så der var nok at tage fat på.

Den 4. maj 1875 holdt vi så bryllup, som efter tidens skik var stort og varede i 2 dage. Det var vellykket med taler og dans helt til morgenstunden den første dag. Ligeså andendagen, hvor brudfolkene selv, som skik var, skulle hjælpe til at opvarte ved bordene. Festen sluttede langt ud på trediedags morgen, og endelig kunne min kone og jeg vandre hjem til vort eget, trætte.

I årenes løb fik vi 6 børn sammen, 5 piger og en dreng. Det er alle gode børn, som nu i min alderdom næppe ved, hvad godt de skal gøre for mig. Vi solgte ejendommen 1928 til sønnen Niels Nørgård og hans hustru Bine, og købte så 5 år efter huset heroppe på bakken.

I 1920 holdt vi stort sølvbryllup med 2 telte, og der blev danset til den lyse morgen. Der var flere grænsegendarmer med til festen, som næste morgen skulle op og tage den nye grænse i brug.

Forklaring på nogle af de anvendte ord.

- Opskør* Udtales åpskövr. Fest eller gilde den dag, kornet er skåret af, dvs. høstet, eller den aften det sidste læs, »æ kveilas«, er kommet i hus.
- glive* det af fiske med en art håndruse. Metoden er beskrevet i Fra Ribe Amt 1946, s. 403-409.
- tatte* det af fiske ål med orm på tråd.
- jæwerkølle* en slags kastekæp til at styre kreaturerne med. Den skulle gerne have en naturlig knold i den ene ende. Jæwer = vogterdreng.
- kasser* tørret kogødning.

- væling* således kaldte man på Fanø vår-rugen. Den korrekte stavemåde er valing.
- bøste* skinke.
- vaghuller* våger i isen.
- Gudspenge* Egentlig betegnelse for en faddergave. Det kan ikke helt opklares, hvad meningen er med brugen i teksten, måske skal det betyde fæstepenge, håndpenge.
- Prøjses* 1 mønt, der svarede til 2,66 kr.